

לכבוד שבת קדש – פרשת ואתחנן – שבת נחמו תשפ"א

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

משורת הדין. "אמר רבי יוחנן, לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה... ולא עבדו (ולא נהגו) לפני משורת הדין". (בבלי בבא מציעא ל' ע"ב). נראה מדברי חז"ל שהבריות הקפידו לילך בדרך תורה אף בעת שנזקקו לדין, אך חסרו הנהגה יסודית של לפני משורת הדין – "עשיית הישר והטוב".

הגמרא מביאה מחלוקת מהו נקרא "ספר הישר". מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים (בבלי עבודה זרה דף כה עמוד א). ר' יוחנן סובר כי זהו ספר אברהם, יצחק ויעקב (בראשית) שנקראו ישרים ככתוב "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו".

הנצי"ב, הולך גם הוא בכיוון זה, ובהקדמתו לספר בראשית מתמקד על תקופת הבית השני ומציין כי באותו דור היו צדיקים, חסידים ועמלי תורה אך לא היו ישרים בהליכות עולמים, היה זה דור עיקש ופתלתל מלא חשדות כלפי הזולת, עד שבדרך הפלגה הגיעו לידי שפיכות דמים ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וכך כותב הנצי"ב בהקדמה לספר בראשית: **נאמר להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחורבן בית שני, שהיה "דור עקש ופתלתל" (שם פסוק ה); ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים. על כן, מפני שנאת חנם שבלבם זה אל זה, חשדו את מי שראו שנהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובאו על ידי זה לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה, ולכל הרעות שבעולם, עד שחרב הבית. ועל זה היה צידוק הדין, שהקדוש ברוך הוא ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם, ולא בעקמימות אף-על-גב שהוא לשם שמים, דזה גורם חורבן הבריאה והריסות ישוב הארץ.**

צדיקים הם היו אך לא ישרים. אין חפץ לה' בצדיקים עקומים. לעומת זאת, בניגוד מוחלט להם, שבח האבות הוא שמלבד היוותם צדיקים היו אף ישרים. וכך ממשיך הנצי"ב: וזה היה שבח האבות, שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו "ישרים", היינו: שהתנהגו עם אומות העולם, אפילו עובדי אלילים מכוערים; מכל מקום היו עמם באהבה, וחשו לטובתם, באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום, אף עליגב שהיה שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם, כמבואר במאמרו למלך סדום. מכל מקום חפץ בקיומם!

וכיצד נדע מהו הישר והטוב? והלוא "הישר והטוב" שונה מחברה לחברה ומתקופה לתקופה? פעמים רבות ששאלה זו

שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדַתְוֹ וְחֻקֵּי אֲשֶׁר צִוָּה: וְעֲשִׂיתִּי הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּכְאֵת וַיִּרְשֶׁתְּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם:

הרמב"ן בעיונו העמוק מזהה בפסוקים אלה שני עניינים שונים. יש מדרגה אחת ובה אנו נדרשים לשמור את מצות ה' - שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם. אך ישנה מדרגה נוספת - וְעֲשִׂיתִּי הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב. בלשונו של הרמב"ן: "והכוונה בזה כי מתחילה אמר שתשמור חוקיו ועדותיו אשר צווק, ועתה **יאמר גם באשר לא צווק, תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר, וזה ענין גדול לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגת האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותיקוני הישוב והמדינות כולם. . . חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר. . . עד שיקרא בכל ענין תם וישר.**"

הפסוק, התמים לכאורה, מקפל בתוכו שפע גדול של תביעות רוחניות. זהו פסוק היסוד של האתיקה היהודית, וקשה למצוא מאמר אחד שעוסק בשאלת ההתנהגות הראויה בתחומים האתיים שאינו מביא את דברי הרמב"ן על הפסוק הזה. חידושו של הרמב"ן הוא חלק מתפישתו הכללית על התורה כולה: בתורה יש חוקים, השואפים לצדק. זו הבשורה הגדולה של התורה – **וּמִלֵּ גְוֵי גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת.** אך אי אפשר להישאר רק בתחום לשון החוק ומילותיו. הקב"ה מודע לכך כי קיימת מציאות בה יכול אדם לשמור על כל מילות החוק ולצדק בקיומו, ובכל זאת להיות "נבל ברשות התורה". יכול אדם לקיים את מצוות התורה כולן – ולהישאר נבל, בין בתחומים שבין אדם למקום ובין בתחומים שבין אדם לחברו.

על כן, אנו מוצאים לאורך התורה כולה ציוויים כוללים – ציוויים התובעים מהאדם לא לצמצם את עצמו במסגרת החוק והמשפט כולו, אלא להיות נאמן לרוח הכללית העולה ממנו. על פי הרמב"ן, עוד לפני מתן תורה – במרה – שם הקב"ה לעם ישראל חוק ומשפט במובן הרחב והכללי של הציווי: "ומשפטים שיחיו בהם, לאהוב איש את רעהו, ולהתנהג בעצת הזקנים, והצנע לכת באהליהם בענין הנשים והילדים, ושינהגו שלום עם הבאים במחנה למכור להם דבר, ותוכחות מוסר שלא יהיו כמחנות השוללים אשר יעשו כל תועבה ולא יתבוששו" (שמות טו). הנהגה של עשיית הישר והטוב, אף שלעיתים הם דברים המסורים ללב ולהבנה, ולא לחוק באופן מילולי, הינם בריח מרכזי החובק את כל מצוות התורה.

חז"ל למדונו כי חורבנה של ירושלים נבע בין היתר מן העובדה שבאותה תקופה לא נהגו הבריות בדרך של לפני

באה להתריס, ולומר שאין מושג כזה של "מעשה מוסרי", שכן הוא משתנה מדור לדור. אך גם שאלה זו אינה מצליחה לערער את החובות לערכים מוסריים נצחיים, כמו "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך"; החובה להשיב טובה תחת טובה, הכרת הטוב ועוד. אלה יסודות שאנו מצווים עליהם בשם שמיים. ההקפדה על קיומם היא הליכה בדרכי ד' – דרך ארץ קדמה לתורה.

ובימים אלה בין תשעה באב יום החורבן לשבת נחמו, נזכור את נבואת ישעיהו - צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְּצַדִּיקָה (ישעיה א', כ"ז), בניינה של ירושלים יגיע כאשר יצא כנגה צדקה, ובהנהגת המשפט ישתלבו דרכי טובים ואורחות צדיקים ישרים וְעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' – ואז נזכה גם להמשך שיבוא בזכות זאת - לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּבָאתָ וִירֶשֶׁתְּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁפַּע ה' לְאַבְרָהָם: =====

שמות יישובים בארץ קשורים למקומות ומילים המופיעות בתנ"ך ובמקורות. גם בחירת שמו של הישוב בבקעה לא היתה מקרית. מצד אחד היא משמרת את זכרו של יצחק טבנקין, ומצד שני מבטאת את הטוב שאדם צריך לנהוג בו.

ייט"ב נקרא על שמו של יצחק טבנקין (יד יצחק טבנקין), שהיה מנהיג מפלגת אחדות העבודה בשנות ה-40. הישוב הוקם כהיאחזות נח"ל נערך בשנת 1970, ואוחר בשנת 1976 (הגרעין המקורי של נח"ל נערך ייסד את הקיבוץ נערך). לאחר מכן תיפקד כקיבוץ וכיום הוא מושב שיתופי אשר תושביו הם עולים סובוטניקים מברית המועצות לשעבר.

לא רחוק מהישוב ייט"ב נמצאת אנדרטת הנ"ד, שהוקמה לזכר 54 חיילי צה"ל שנהרגו בהתרסקות מסוק בבקעת הירדן ב-10 במאי 1977 (כ"ג באייר תשל"ז), אירוע שנקרא אסון הנ"ד.

האנדרטה הוקמה בשנת 1978 ביוזמת המשפחות השכולות על "גבעת הנ"ד" בבקעת הירדן - מקום התרסקות המסוק. היא בנויה מלוחות אבן היוצרים את האותיות נ"ד ועוצבה בידי הצייר אריה מוסקוביץ. לראש הגבעה מובילה שדרת עצי דקל. בקדמת האנדרטה נמצאת כתובת: "והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ" (בראשית, א', ט"ו). על האנדרטה יש לוחות מתכת עליהם מופיעים סמלי הצנחנים וחיל האוויר וכן שמות 54 הנספים: 44 לוחמים מגדוד 890 ו-10 מצוות חיל האוויר. במקום ניטעה חורשה של 54 עצי זית וליד כל עץ נחקו שמות הנספים באבן. בצד האנדרטה נמצאים שני סלעים, על האחד סיפור ההתרסקות ועל השני מופיע הסיפור בצורה של שיר שכתב אחד מלוחמי הפלוגה. ליד האנדרטה מתקיים טקס הזיכרון השנתי לנופלים באסון, בהשתתפות בני המשפחות השכולות והחברים לנשק. בגלל

בעיות מקרקעין עם המנהל האזרחי אתר גבעת הנ"ד אינו מוכר כאתר הנצחה מוכרז ולכן משרד הביטחון אינו משתתף באחזקתו ואף הועלו הצעות להעבירו למקום אחר. בשנת 2020 נסללה לגבעה דרך מסודרת.

"ועשית הישר והטוב" הוא דבר המצופה מכל אחד מאיתנו. אך לצערנו בסיפור האנדרטה הדבר לא היה כך.

מתוך אתר הושבילים, הטקסט המודגש הוא ציטוט מתוך האתר: **אני מתבייש לכתוב את המילים הללו. יחדיו מלח הארץ ותמצית ארץ ישראל לאחד היו, ואינם. שימו לב לאפליה בתיאור שתי קבוצות הקרבנות בלוח שהוקם על ידי יחידת הנצחת החיל של צה"ל: - 54 לוחמים... מן האזור באו, הערער, הזית ושזיף הבר, מן הסיקסוק, הדבור, וחוחית הדרדר. מסמטאות הכרך, מן העבר, מאדמת החימר, עד אבק המדבר. עד כאן 44 לוחמים. עשרה אנשי צוות אוויר אבירי השמיים, מלח הארץ.** (הטקסט על האנדרטה).

הבחירות המפורסמות ב"מהפך" עמדו להתקיים ב-17 במאי 1977, (שבוע בלבד אחרי האסון). בשל כך, הורה שר הביטחון ומועמד לראשות הממשלה דאז, שמעון פרס, על הטלת חיסיון על פרטי חקירת האירוע.

לוחמי הצנחנים היו מחזור גיוס מאי 76 – מה שנהגו לכנות "מאו מאו" – היחס אליהם היה כאל חיילים סוג ב'. משפחות החללים התחלקו לשלוש קבוצות: הראשונה - משפחת חיל האוויר, אליטה מחובקת ומטופלת במקצוענות – 'איכותי'. השנייה - הסגל, שילוב של חבר'ה יוצאי פנימייה צבאית גם הם מהצד המוגדר כ'איכותי' יותר. והשלישית - חיילי מחזור מאי, אנשים שלא סיימו את התיכון, משכונות מצוקה של ישראל השנייה. רבים מהם התגייסו עם תיקים פליליים במשטרה כולל נפקדות. אך כלוחמים – היו מהמעלה הראשונה.

טקס הזיכרון השנתי, באתר האסון, מעולם לא קיבל מעמד של טקס ממלכתי. רק בשנת האסון ושנה אחריו התייצבו לטקס שר הביטחון והרמטכ"ל ובמשך 30 שנים הדירה רגליה מהאירוע כל הצמרת המדינית והצבאית. בספרים של ההוצאה לאור של משרד הביטחון, המציניים אירועים שונים בתולדות המדינה, אסון הנ"ד אינו מופיע. חטיבת הצנחנים הפיצה ספר לציון יובל לחטיבה ושלחה אותו למשפחות שגילו כי גם החטיבה שאמורה לשאת על נס את חלליה וזיכרו, התעלמה מהאירוע. מפקד אוגדה 98 (שמורכבת גם מחטיבת הצנחנים הסדירה) דאז, אביב כוכבי גנז את הספר (שכן לא היה מוכן שיפורסם כך). דו"ח ועדת החקירה נמסר למשפחות רק לאחר 25 שנה ופורסם לציבור (בגרסה מצונזרת) בשנת 2014.

ועשית הישר והטוב זו לא רק סיסמה – אלא ההתנהגות המצופה מכל אחד מאיתנו. מי ייתן ונזכה.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>